

РОЗДІЛ III

Регіональні студії: сучасні особливості

УДК 321.013

**Олена Бондаренко,
Олександр Малигін**

Аналіз впливу міграційних процесів на рівень євроскептицизму серед громадян ЄС

У статті розглянуто вплив міграційних процесів на рівень євроскептичних настроїв серед громадян країн Європейського Союзу. Дослідження проведено на основі статистичних даних за опитуваннями Євробарометра за 2015 р. «Європейці, ЄС та криза» й «Соціальний клімат». Євроскептичні настрої досліджували через показники негативного ставлення до міграційної політики; визначено вплив на сприйняття населенням країн ЄС мігрантів та терористичних загроз, які посилюються у зв'язку зі збільшенням кількості мігрантів. Для диференціювання ставлення до мігрантів зроблено кластерний аналіз на основі показників розвитку країн ЄС. Встановлено два кластери країн ЄС, у розрізі яких розглянуто зв'язок між показниками сприйняття мігрантів та рівнем довіри до європейських інститутів влади.

Ключові слова: євроскептицизм, Євробарометр, індекс тероризму, міграційні потоки, загрози безпеці, довіра громадян, Євростат, рівень безробіття.

Постановка наукової проблеми та її значення. Останнім часом країни ЄС стикаються з глобалізаційними, міграційними, економічними та політичними викликами, що спричинило загострення питань довіри до політики інституцій ЄС. Тому дедалі більш відчутними стають заклики євроскептиків. Особливо тема загострюється напередодні президентських виборів у низці країн ЄС. Політичні партії, які підтримують євроскептичні погляди, зазвичай популістські та переважно підтримують посилення імміграційного контролю. Явища євроскептицизму досліджували такі науковці, як П. Копецькі, К. Мудде (2002), А. Щербяк, П. Таггарт (2008), К. Грабов, Х. Флоріан (2013), П. де Вільде, А. Михайліду та Г. Дж. Тренц (2013). Мета їхніх досліджень полягала у виявленні явища через визначення різних типів євроскептицизму залежно від ставлення до ЄС як державного устрою, а також залежно від взаємодії між європейською політичною діяльністю та політикою. В аналітичному документі Празького саміту 2016 р. (стратегічні дебати) автори (В. Бенеш, Д. Л. Халаньова, Я. Еберле) розрізняють три типи євроскептицизму, засновані на класичних відмінностях між ставленнями до ЄС як до державного устрою, політичної діяльності та до політики ЄС [1].

Мета та завдання статті. Міграційні потоки зі сходу поставили ЄС перед новими випробуваннями. На ситуацію вплинуло також і рішення Великобританії про вихід із Євросоюзу. Постає питання, яким чином можливо протистояти чи запобігти посиленню євроскептицизму. Для його нейтралізації потрібно чітко уявляти межі проникнення та закріплення цієї думки серед населення країн-членів ЄС як реакції на підтримку зовнішньої та внутрішньої політики. Тому актуально виявити фактори, які зменшують рівень довіри до влади. Суспільна думка виступає каталізатором ефективності політики європейських інституцій. Євроскептичні настрої можна виміряти через показники негативного ставлення до проведеної політики. Звідси випливає мета цього дослідження – встановити вплив міграційних процесів на рівень євроскептицизму через призму суспільної думки громадян ЄС. Методологічна база дослідження: інформаційно-пошуковий метод, статистичний, порівняльний, кластерний, кореляційний та системний аналізи. Як вихідні дані для виявлення рівня євроскептицизму в громадян країн ЄС використано опитування Євробарометра за 2015 р. Завдання

© Бондаренко О., Малигін О., 2017

дослідження – встановити зв'язки між міграційною кризою та рівнем євроскептичних настроїв серед громадян ЄС.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. У 2015 р. масові потоки мігрантів із Близького Сходу та Африки до кордонів ЄС стали причиною кризи, що проявилась у формі браку можливостей приймати вимушених мігрантів на свою територію та потреби тимчасово закривати кордони, навіть у Шенгенській зоні. За інформацією Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ/UNHCR) серед цих людей переважають т. зв. «особи, які потребують захисту й допомоги». Згідно з даними Євростату у 2015 р. більшість із прибулих до Європи попросили статус «особи, яка шукає притулку» – 1322,825 тис. осіб. Аналіз даних, які подано на рис. 3, засвідчує, що пік міграційної кризи у країнах ЄС припав саме на 2015 р. Кількість осіб, які шукають притулку, у 2015-му та у 2016 р. порівняно з 2014 р. збільшилася удвічі. Хоча у 2016 р. їхня кількість зменшилася на 5 % [2]. Але це несуттєве зниження для прогнозу на 2017 р., оскільки знову підключається фактор «шантажу» Туреччини, з її можливістю відкриття кордонів для біженців у ЄС, у зв'язку із загостренням відносин у березні 2017 р. між Туреччиною та ЄС.

Найбільшу кількість заяв отримала Німеччина – 476,51 тис. На другому місці – Угорщина – 177,135 тис. Хоча ці країни лідирують за загальною кількістю заяв, однак за показником чистої міграції на 1000 осіб населення найбільший рівень спостерігається в Німеччині, Австрії (по 14 %) та Швеції (8 %) [2]. На рис. 1 для порівняння показано кількість осіб, які шукали притулку, у 2015 р. та частку міграції на 1000 осіб населення у країнах ЄС.

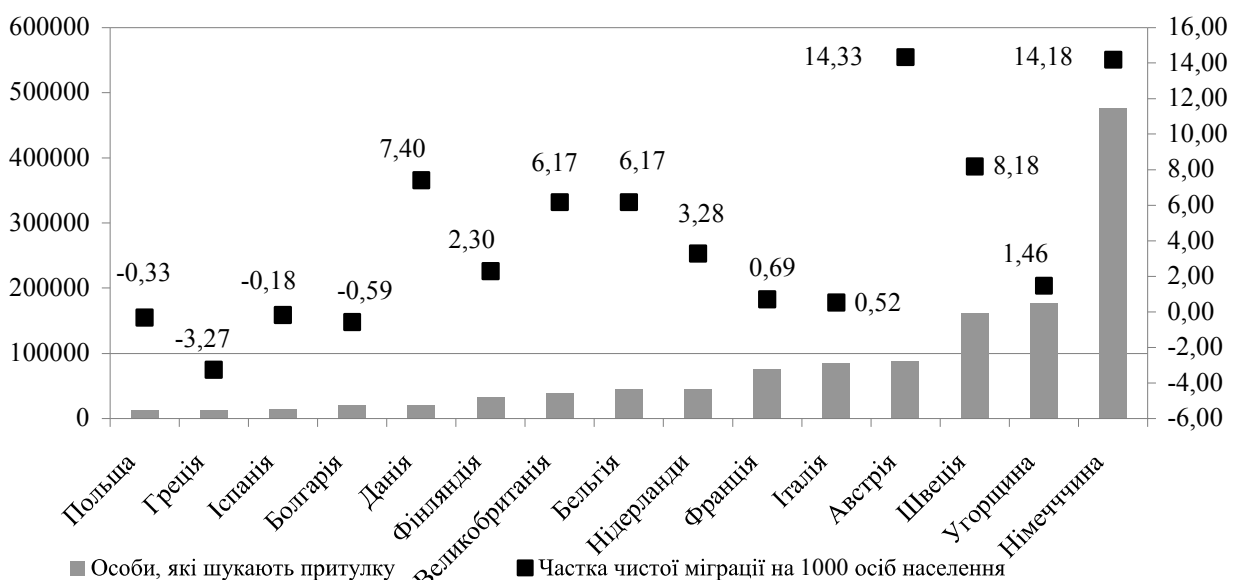


Рис. 1. Кількість осіб, які шукають притулку у країнах ЄС, тис. [2; 3]

Масовий наплив мігрантів спричинив загострення низки негативних явищ у соціально-економічній сфері, таких як різке зниження життєвого рівня, безробіття, масові посягання на честь і гідність громадян, загрози терористичного характеру, загострення етноконфесійних суперечностей. Це обумовлено тим, що міграційні потоки пов'язані з виділенням значних фінансових коштів. Усього на врегулювання проблеми біженців ЄС виділив понад 10 млрд євро, із них 1 млрд – Туреччині, 500 млн – Сирії, 4,6 млрд – на первинне розміщення біженців; 1,8 млрд – африканським країнам, 2,2 млрд – на надзвичайні потреби [4]. За прогнозом МВФ витрати мають значно зрости, принаймні на 0,15 % сукупного ВВП. На думку віце-президента з бюджету і проблем біженців Єврокомісії К. Георгієва, для розв'язання проблеми біженців ЄС потрібно ще близько 15 млрд [5].

Ці кошти, які були призначені для соціальних та інших програм, вилучено зі сфери забезпечення життєдіяльності європейських громадян, що, безумовно, відбивається на життєвому рівні громадян ЄС і провокує протести. Вони вже відбуваються у Франції, Італії, Польщі, Словенії, Греції. Досить напружена ситуація склалася в Бельгії, Великобританії та Швеції. Крім зростання ксенофобії, істотно загострюється відчуття втрати контролю над ситуацією всередині ЄС. Оскільки Євросоюз більше не

асоціюється з процвітанням і безпекою, наростають євроскептичні настрої. Терористичні акти, скоєні у Франції, Німеччині, Бельгії, Великобританії, тільки підігривають такі настрої. Аналіз даних Євробарометра з опитування громадян ЄС щодо визначення загроз безпеці показав, що впродовж міграційної кризи у Європі ставлення населення до основних загроз безпеці істотно змінилося (див. рис. 2).



Рис. 2. Оцінка громадянами ЄС рівня загроз безпеці [6; 7]

Головною загрозою залишається безробіття, але кількість респондентів, які вважають його найбільш небезпечним явищем, у 2015 р. знизилася на 9 % порівняно з 2013 р. і становить 49 %. Друга за рівнем небезпеки загроза – це імміграція в ЄС із третіх країн. Саме ця категорія загроз зазнала найбільш помітних змін у ставленні європейців за два роки. У 2015 р. оцінки рівня небезпеки міграції в ЄС зросли на 70 % порівняно з показником 2013 р. Спостерігається високий показник загрози «тероризму». Його рівень оцінок зріс на 64 %. Утричі збільшилася оцінка загрози релігійного екстремізму [8].

Аналіз взаємозв'язку оцінок загрози тероризму з міграційною ситуацією та рівнем євроскептицизму в ЄС проведено за індексом терористичних загроз. Цей індекс розраховують на основі кількості скоєних у країні терористичних актів за рік, кількості жертв від них, матеріальної шкоди, що їх завдали державі терористичні акти. Обчислений індекс тероризму є середньозваженим серед країн ЄС, динаміку його змін показано на рис. 3.

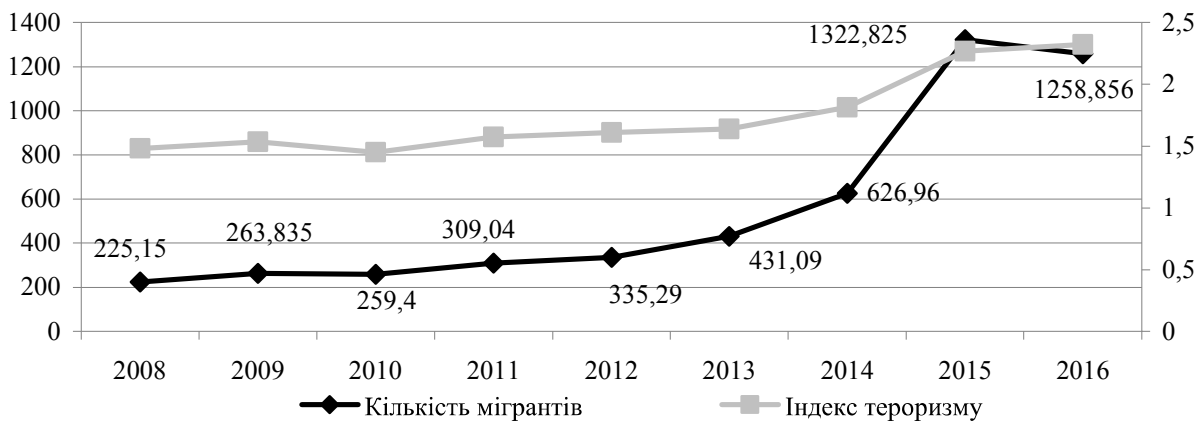


Рис. 3. Динаміка зміни індексу тероризму та кількості мігрантів [2; 9]

Дані свідчать про те, що індекс терористичних загроз у країнах ЄС впродовж 2008–2016 рр. має тенденцію до зростання. Теракти ставлять під загрозу хитку систему міграційного контролю та Шенгенську систему загалом. Громадяни ЄС очікують від урядів своїх держав та від ЄС рішучих заходів щодо посилення охорони як зовнішніх, так і внутрішніх кордонів ЄС.

Кореляційний аналіз показав, що між чисельністю міграційних потоків та рівнем терористичних загроз у ЄС існує суттєвий зв'язок із коефіцієнтом 0,80929. Посилення кількості терористичних атак у Євросоюзі зростає разом зі збільшенням числа вимушених мігрантів у ЄС. Однак не існує прямої залежності, яка б доводила, що терористичні акти – наслідок масової міграції біженців. Більш важливу роль у цьому процесі відіграє складник соціального сприйняття. Спостерігаючи одночасне зростання двох досліджуваних змінних, населення країн ЄС сприймає загрозу тероризму як таку, що витікає з проблеми міграції, а випадки насильства, вчиненого мігрантами щодо громадян Євросоюзу, підвищують рівень сприйняття мігрантів як потенційних терористів та релігійних екстремістів.

Ці та інші явища значною мірою стали визначати стан і динаміку розвитку внутрішньополітичної ситуації і в низці європейських країн, і загалом в ЄС. Так, аналіз динаміки рівня довіри громадян ЄС до європейських інституцій (рис. 4) показує, що найвищий рівень довіри був у 2007 р. Найбільше падіння цього показника спостерігається у 2014 р., а до кінця 2015 р. він почав поступово зростати.

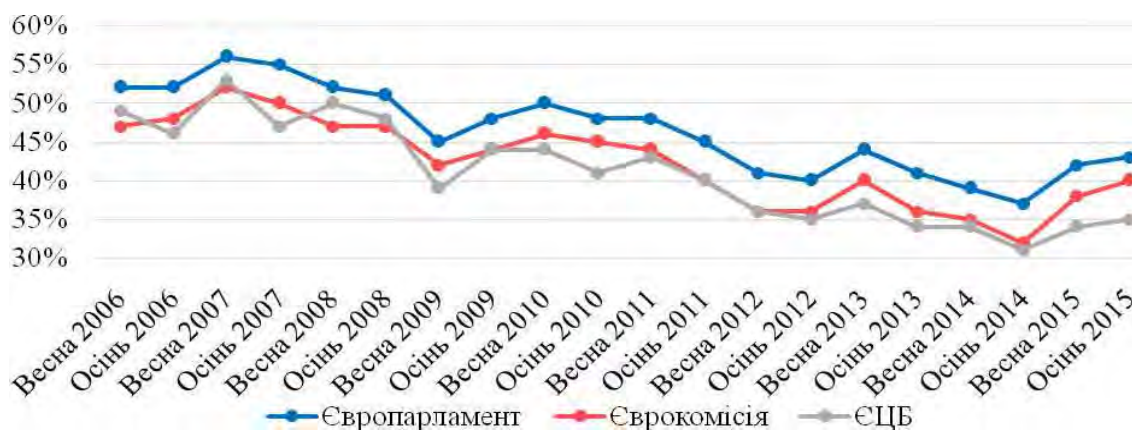


Рис. 4. Динаміка рівня довіри громадян ЄС до європейських інституцій [10]

За даними опитування Євробарометра рівень довіри громадян до Європарламенту змінився за 7 років на 19 %: найбільший рівень був у 2007 р. – 56 %, у 2014 р. знизився до 37 % і за рік піднявся на 6 %. Така ж динаміка спостерігається і з Єврокомісією та ЄЦБ: рівень довіри до Єврокомісії упав на 20 % і зріс у 2015 р. на 8 %, а до ЄЦБ – зменшився на 22 %, потім зріс на 4 %. Це свідчить про те, що приблизно 40 % громадян ЄС вважають вихід із кризи у союзі держав, але понад 60 % населення не довіряє політиці європейських інституцій та Євросоюзу, рівень недовіри до ЄС знизився з 60 % у 2013 р. до 43 % у 2015 р. [10].

Статистичний аналіз даних показав, що загалом у ЄС спостерігається зростання негативного ставлення серед громадян до ситуації, яка склалася, під впливом міграційної кризи. Аналіз суспільної думки щодо міграційної політики підтверджує, що між країнами ЄС спостерігається певний розкол.

Проведений кластерний аналіз за показниками розвитку країн розділив країни ЄС на два кластери. У перший кластер потрапили країни старої демократії: Іспанія, Італія, Великобританія, Франція, Фінляндія, Бельгія, Німеччина, Австрія, Нідерланди, Швеція, Данія, Ірландія та Люксембург. У другий – країни нової демократії, які ввійшли до складу ЄС після його розширення 2004 р., та Португалія і Греція, у яких показник ВВП на душу населення значно нижчий, ніж у країн першого кластера (розрив показника майже в 5000 євро), а саме: Кіпр, Мальта, Словенія, Чехія, Словаччина, Естонія, Латвія, Литва, Угорщина, Польща, Румунія, Болгарія.

Аналіз підтвердив, що потоки біженців спрямовані в країни з високим рівнем ВВП, оскільки соціальне забезпечення там вище, а рівень безробіття серед активного населення нижчий. Середне

значення припливу міграції на 1000 осіб населення – 6,27 %, а кількість осіб, які шукають притулку, – 1 млн 89 тис. У другому кластері значення частки чистої міграції на 1000 осіб від’ємне. Це свідчить про те, що рівень еміграції вищий за рівень імміграції, а кількість осіб, які шукають притулку, становить п’яту частину від кількості осіб у першому кластері (див. табл. 1).

Таблиця 1

Кластерний розподіл країн за показниками розвитку 2015 р. [2; 3; 11; 12]

Кластер	Країни кластера	Середнє значення за кластером країн			
		частка чистої міграції на 1000 осіб населення, %	загальний рівень безробіття серед активного населення, %	ВВП на душу населення, євро	особи, які шукають притулку
1-й кластер: 13 країн	Іспанія, Італія, Великобританія, Франція, Фінляндія, Бельгія, Німеччина, Австрія, Нідерланди, Швеція, Данія, Ірландія, Люксембург	6,27	8,7	38 731	1 089 225
2-й кластер: 15 країн	Кіпр, Мальта, Словенія, Чехія, Словаччина, Естонія, Латвія, Литва, Угорщина, Польща, Румунія, Болгарія, Хорватія, Португалія, Греція	-0,67	10,4	13 420	232 365

Для виявлення зв’язків між міграційними потоками та рівнем євроскептицизму, який виражається в негативному ставленні громадян до політики ЄС та його інститутів влади, були використані опитування Standard Eurobarometer за 2015 р. Дані відповідей респондентів на питання розподілено за кластерами й подано у таблиці 2.

Таблиця 2

Середньозважені показники відповідей респондентів за кластерами, %

	Ставлення до імміграції (негатив)	Внесок іммігрантів до бюджету (негатив)	Допомога біженцям (негатив)	Вплив на особисте відчуття безпеки: повага основних прав і свобод (негатив)	Вплив на особисте відчуття безпеки: ситуація із зайнятістю (негатив)	Схильні не довіряти Європейській комісії	Рівень життєвого оптимізму
Середнє значення за 1-м кластером	52	40	21	20	39	41	23
Середнє значення за 2-м кластером	71	70	41	22	51	41	11

Середнє значення відповідей респондентів на запитання Євробарометра свідчить про те, що негативне ставлення до іммігрантів, їхнього внеску до бюджету більше у країнах із нижчими показниками розвитку: 71 % та 70 % відповідно. У країнах із високими показниками ці дані дорівнюють 52 % та 40 %. Негативне ставлення до надання допомоги біженцям удвічі більше у країнах 2-го кластера. Однаково розподілилася між кластерами країн кількість респондентів, які не довіряють Єврокомісії, – по 41 %. Населення країн 2-го кластера більше стурбоване тим, що мігранти претендуватимуть на робочі місця, оскільки рівень безробіття в цих країнах вищий. Тому й рівень оптимізму в цих країнах удвічі нижчий.

Для встановлення зв’язків між показниками опитування громадян ЄС та показниками міграції проведено кореляційний аналіз, результати якого подано в таблиці 3. Результати подано за трьома групами: кореляція за показниками всіх країн ЄС, кластера країн старої демократії та кластера країн нової демократії. Усі зв’язки значні, суттєві та адекватні.

Таблиця 3

Результати кореляційного аналізу

№ з/п	Показники, що впливають	Показники, на які впливають	Коефіцієнт кореляції
<i>Кореляція за показниками 28 країн ЄС</i>			
1	ВВП на душу населення, <i>євро</i>	Частка чистої міграції на 1000 осіб населення	0,711266
2	Внесок іммігрантів до бюджету (негатив)	Ставлення до імміграції (негатив)	0,862436
3	Допомога біженцям (негатив)	Ставлення до імміграції (негатив)	0,717879
4	Допомога біженцям (негатив)	Внесок іммігрантів до бюджету (негатив)	0,767342
5	Вплив на особисте відчуття безпеки: ситуація із зайнятістю (негатив)	Загальний рівень безробіття серед активного населення, %	0,797206
6	Вплив на особисте відчуття безпеки: ситуація із зайнятістю (негатив)	Вплив на особисте відчуття безпеки: повага основних прав і свобод (негатив)	0,777458
<i>Кореляція за показниками 13 країн 1-го кластера</i>			
1	Внесок іммігрантів (негатив)	Ставлення до імміграції (негатив)	0,819898
2	Допомога біженцям (негатив)	Внесок іммігрантів (негатив)	0,743186
3	Вплив на особисте відчуття безпеки: повага основних прав і свобод (негатив)	Загальний рівень безробіття серед активного населення, %	0,786614
4	Вплив на особисте відчуття безпеки: ситуація із зайнятістю (негатив)	Загальний рівень безробіття серед активного населення, %	0,871064
5	Вплив на особисте відчуття безпеки: ситуація із зайнятістю (негатив)	Вплив на особисте відчуття безпеки: повага основних прав і свобод (негатив)	0,771632
<i>Кореляція за показниками 15 країн 2-го кластера</i>			
1	Вплив на особисте відчуття безпеки: ситуація із зайнятістю (негатив)	Загальний рівень безробіття серед активного населення, %	0,746348
2	Вплив на особисте відчуття безпеки: ситуація із зайнятістю (негатив)	Вплив на особисте відчуття безпеки: повага основних прав і свобод (негатив)	0,79938

Результати кореляційного аналізу підтверджують, що для мігрантів привабливі країни з високим рівнем економіки, що підтверджує зв'язок між показниками «ВВП на душу населення» та «Частка чистої міграції на 1000 осіб населення» у групі кореляції, зробленої для ЄС-28. Причому позиція про внесок мігрантів у бюджет країни та допомога їм негативно відбивається на ставленні до мігрантів як до «нахлібників», підсилюючи скептичні настрої серед населення всього ЄС. Також люди побоюються залишитися без роботи, оскільки зі зростанням кількості осіб, які іммігрують до країн ЄС, спостерігається зростання рівня безробіття. Це пов'язано із напливом низько- та середньокваліфікованої робочої сили, дешевої порівняно з місцевою, а отже, створює істотну конкуренцію жителям країн ЄС, зокрема, у сфері торгівлі, будівництва та обслуговування. У зв'язку з цим населення турбується за свої права та свободи. Ця думка підкріплюється тим, що утричі зросла кількість респондентів, які визначили зростання загрози релігійного екстремізму. Ці питання залишилися важливими для кожного кластера країн, що підтверджує негативне ставлення громадян ЄС до міграційної політики. Цікаво, що кореляція не виявила зв'язку ні одного показника з негативним ставленням до Єврокомісії, тобто населення ЄС сподівається, що вихід з кризи можна знайти тільки завдяки спільним діям. Це підтверджує тенденція зростання довіри до європейських інститутів влади.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз впливу міграційної кризи на рівень євроскептичних настроїв серед громадян ЄС показав, що рівень негативного ставлення до міграційної політики дуже високий, оскільки зростає рівень терористичних загроз. Підтримка населенням дій Ангели Меркель у 2014 р. змінилася скептичними настроями у 2015 р. Це обумовлено зростанням побоювання населення за свій добробут, втрату робочих місць, необхідністю утримання мігрантів, що підтверджує статистичний і кореляційний аналіз. Є підстави говорити, що такі погляди тимчасові, викликані саме кризою, тому є потреба аналізувати дані за 2016 р. Це і буде наступним етапом дослідження.

Джерела та література

1. Policy Papers: Euroscepticism and Trustbuilding [Electronic resource] / Vít Beneš, Daniela Lenčář Chalániová, Jakub Eberle // Prague European Summit. – Access mode : <http://www.praguesummit.eu/docs/euroscepticism-and-trustbuilding-224.pdf>
2. Immigration [Electronic resource] // Eurostat. – Access mode : <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&pcode=tps00176&language=en>
3. Asylum statistics [Electronic resource] // Eurostat. – Access mode : http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Asylum_statistics#Asylum_applicants
4. Refugee crisis in Europe [Electronic resource] // European Commission. – Access mode : http://ec.europa.eu/echo/refugee-crisis_en
5. МВФ: Евросоюзу потребуются миллиарды долларов на беженцев [Электронный ресурс] // MT5 Forex Trading Portal. – Режим доступа : http://www.mt5.com/ru/prime_news/fullview/18435/
6. Special Eurobarometer 371 [Electronic resource] // European Commission. – Access mode : <http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/PublicOpinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/SPECIAL/search/security/surveyKy/998>
7. Special Eurobarometer 432. Europeans' Attitude Towards Security [Electronic resource] // European Commission Public Opinion. – Access mode : <http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/PublicOpinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/SPECIAL/search/security/surveyKy/2085>
8. Parlemeter 2015 – Part I. The main challenges for the EU, migration, and the economic and social situation [Electronic resource] // European Commission Public Opinion. – Access mode : http://www.europarl.europa.eu/pdf/eurobarometre/2015/2015parlemeter/eb84_1_synthese_analytique_partie_1_migration_en.pdf
9. Global Terrorism Index Map [Electronic resource] // Vision of Humanity. – Access mode : <http://www.visionofhumanity.org/#page/indexes/terrorism-index/2014>
10. Public opinion in the European Union. Standard Eurobarometer 83 [Electronic resource] // European Commission. – 2015. – Access mode : http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb83/eb83_publ_en.pdf
11. Long-term unemployment rate, % of active population aged 15-74 [Electronic resource] // Eurostat. – Access mode : <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&pcode=tipslm70&language=en>
12. Eurostat regional yearbook 2015 74 [Electronic resource] // Eurostat. – Access mode : <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/7018888/KS-HA-15-001-EN-N.pdf/6f0d4095-5e7a-4aab-af28-d255e2bcb395>

Bondarenko Olena, Malyhin Oleksandr. The Analysis of Migration Processes Impact on the Level of Euroscepticism Among EU Citizens. In the article the impact of migration on the level of Eurosceptic sentiments among citizens of the European Union was examined. The study was conducted on the basis of Eurobarometer's statistical surveys for 2015 "Europeans, the EU and the Crisis" and "Social Climate". Eurosceptic moods were studied by indices of negative attitudes towards migration policy. The impact of terrorist threats intensifying with growth of migration on the EU population's perception of migrants was determined. For differentiation of attitudes towards migrants a cluster analysis based on the development indicators of the EU countries was done. Two clusters of EU countries were found. According to them the coherence between perceptions of migrants and the level of distrust towards European government institutions was examined.

Key words: euroscepticism, Eurobarometer, index of terrorism, migration flows, security threats, citizens' confidence, Eurostat, unemployment rate.

Бондаренко Елена, Малыгин Александр. Анализ влияния миграционных процессов на уровень евроскептицизма среди граждан ЕС. В статье рассматривается влияние миграционных процессов на уровень евроскептических настроений среди граждан стран Европейского Союза. Исследование проведено на основе статистических данных опросов Евробарометра 2015 г. «Европейцы, ЕС и кризис» и «Социальный климат». Евроскептические настроения исследовались через показатели негативного отношения к миграционной политике, определялось влияние на восприятие населением стран ЕС мигрантов и террористических угроз, которые усилились в связи с увеличением количества мигрантов. Для дифференцирования отношения к мигрантам сделан кластерный анализ на основе показателей развития стран ЕС. Установлены два кластера стран ЕС, в разрезе которых рассматривалась связь между показателями восприятия мигрантов и уровнем недоверия к европейским институтам власти.

Ключевые слова: евроскептицизм, Евробарометр, индекс терроризма, миграционные потоки, угрозы безопасности, доверие граждан, Евростат, уровень безработицы.

Стаття надійшла до редколегії
10.04.2017 р.